

ERMENİSTAN'DA SİYASİ KUTUPLAŞMA

Muhammed Akhiyadov

Referans için: Akhiyadov, Muhammed. "Ermenistan'da Siyasi Kutuplaşma". İNSAMER Analiz. 08.07.2021.

 Analiz

İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'nı kaybetmesiyle birlikte siyasi krize giren Ermenistan, 20 Haziran 2021 tarihinde erken parlamento seçimine gitti. Toplam 21 parti ve 4 ittifakın yarıştığı seçime katılım oranı %49'da kaldı. 27 Haziran'da Merkez Seçim Komisyonu tarafından açıklanan seçim sonuçlarına göre Nikol Paşinyan liderliğindeki Sivil Sözleşme Partisi oyların %53,9'unu alarak seçimden birinci parti çıktı. Rusya'ya yakınlığıyla bilinen eski cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın Ermenistan İttifakı, oyların %21'ini aldı. Oyların %5,2'sini alan Ulusal Güvenlik Teşkilatı eski başkanı

Artur Vanetsyan liderliğindeki Onur Duyuyorum İttifakı ise üçüncü sıraya yerleşti.

Ermenistan'da yapılan bu seçim, diğer eski Sovyet ülkelerinin büyük çoğunluğundaki seçimlerden farklı olarak sonuna kadar belirsizliğini korumaya devam etti. Nitekim seçimin hemen öncesinde yapılan anket çalışmalarına göre mevcut Başbakan Nikol Paşinyan'a olan halk desteği, onun iktidara geldiği 2018'deki seçimde aldığı oy oranıyla (%70) karşılaştırıldığında oldukça düşmüştü. Bu durumun nedeni olarak da Paşinyan'ın İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'nı kaybeden

iktidar olarak algılanması gösteriliyordu. Özetle seçmenin bir taraftan Robert Koçaryan liderliğindeki eski güçlere güvenmemesi diğer taraftan son savaşta büyük kayıplar veren Paşinyan yönetimine olan güvenin sarsılması, seçim sonuçlarının tahmin edilmesini güçleştiren bir durum oldu.

Ermenistan seçimleriyle ilgili dikkat çeken bir diğer önemli husus ise, seçime katılım oranının çok düşük olmasıydı; ancak bu, Ermenistan için yeni bir durum değildi. Nitekim 2018'deki seçime katılım oranı da %48'di. Bu bağlamda düşük katılımın seçimin Paşinyan lehine sonuçlanmasında etkili olduğu söylenebilir; zira muhalefet, geniş kitlelerin seçim sürecine daha aktif katılımını sağlama konusunda başarısız olmuştur. Sonuç olarak Paşinyan gerekli oyu alarak parlamentoda çoğunluğu elde etmeyi başarsa da kendisine olan halk desteğinin çok yüksek olduğunu söylemek güçtür; çünkü Paşinyan seçime katılan seçmenin (%49) sadece %54'ünün oyunu alabilmiştir. Bu da toplam seçmen sayısının yaklaşık dörtte birine denk gelmektedir.

Ermenistan'daki seçim yarışında Koçaryan liderliğindeki muhalefet "halktan uzak" bir seçim programı izlerken Paşinyan halka daha yakın bir kampanya yürütmüştür. Bu bağlamda, seçim sürecinde iki gündem konusu ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, tamamen Paşinyan ve yönetimini son

Dağlık Karabağ Savaşı'nın kaybedilmesinin müsebbibi olarak göstermek üzere muhalefet tarafından geliştirilen gündemdir. Buna karşın Paşinyan, iktidara geldiği ilk günden itibaren yaptığı gibi, "halkın kanını emen" zenginlerden parayı alıp halka dağıtma sözü vererek gündemi değiştirmeye çalışmıştır. Sonuçta ülkenin gündemi bu iki söylem arasında gidip gelmiştir. Ciddi ekonomik sorunlar yaşayan Ermeni halkının büyük bir kısmı, ülkenin ekonomik durumunun iyileştirilmesini istediğinden bunun ancak Paşinyan yönetimiyle gerçekleşeceğine inanmaktadır. Çünkü mevcut muhalefet yaklaşık 20 yıl boyunca ülkeyi yönetmiş ve bu zaman zarfında ülkede ekonominin iyileşmesi adına gözle görülür hiçbir gelişme yaşanmamıştır; dolayısıyla halkın muhalefete olan inancı bu anlamda oldukça zayıftır. Diğer taraftan çeşitli nedenlerle Paşinyan'a karşı olan ve genel olarak Koçaryan'ı destekleyenler ise, çoğunlukla başkent Erivan ve büyük şehirlerde yaşayan, politik olarak daha aktif bir kesimdir.

Bu noktada Paşinyan'ı desteklemeyenlerin hepsinin Koçaryan'a oy verdiğini söylemek de mümkün değildir. Genellikle elit sınıf olarak tanımlanabilecek askerî, siyasi, akademik ve dinî seçkinler Paşinyan'a sırt çevirdiğinden Koçaryan önderliğindeki muhalefet, halktan uzak bir strateji geliştirerek bu seçkinlerin bir kısmının desteğini alabilmiştir. Ancak

Paşinyan'ı desteklemeyen söz konusu seçkinlerin bir kısmı ve daha da önemlisi halkın büyük bir bölümü tarafsız kalarak seçime katılmayan %51'in içinde yer almıştır. Farklı bir ifadeyle halka oldukça yabancı kalan muhalefet, elindeki "elit protestoyu" geniş bir toplumsal sürece dönüştürmekte başarısız olmuştur. Buna karşın halkın nabzını iyi tutan Paşinyan, söylemini tamamen halka yönlendirerek siyasi bir başarı elde etmiştir.

Paşinyan'ın başarısının nedenlerini anlamak için aldığı oyların bölgeler arasındaki dağılımına bakmak yeterli olacaktır. Örneğin Paşinyan'ın partisinin en çok oy (%65) aldığı yerlerden biri, Ermenistan'ın kuzeybatısında bulunan Şirak bölgesidir. Burası Aralık 2020'de Azerbaycan ordusu tarafından rehin alınan bir grup Ermeni askerin anavatanıdır. Muhalefetin savaştaki yenilginin müsebbibi olarak yansıtmaya çalıştığı Paşinyan'ın burada bu kadar oy alması, bölge halkının artık savaş istemediğini -burada Koçaryan'ın Azerbaycan'dan intikam almaya çalışan taraf olarak görüldüğü belirtilmelidir- ve barışı tercih ettiğini gösteren bir durumdur. Yine Paşinyan'ın, Azerbaycan ile Nahçıvan'ı birbirine bağlayacak olan demir ve kara

yolunun da geçmesi planlanan Sünik (Zengezur) bölgesinde zafer elde etmesi de bu bağlamda önemli bir örnektir. Yakın zamana kadar bölge ziyareti yerel halk tarafından engellenen Paşinyan'ın partisi burada %54 oranında oy almıştır.

Diğer taraftan Paşinyan her ne kadar parlamentoda çoğunluğu elde etse da henüz birkaç sene önce yakaladığı "meydanların lideri" unvanını kaybetmeye başlamış görünmektedir. Ayrıca hem Ermenistan İttifakı'nın hem de Onur Duyuyorum İttifakı'nın parlamentoya girmesiyle sokaktaki Paşinyan karşıtlığı meclise de taşınmıştır. Bu iki güç, parlamentodaki Paşinyan çoğunluğunun aldığı kararları doğrudan etkileyemeyecek olsa da bu kararlara karşı çıkarak Paşinyan

karşıtı halk kesimini temsil edebilecektir.

Bu son seçim normal koşullarda gelişen bir seçim olmaktan ziyade daha çok Paşinyan için "güven oylaması" niteliği taşımaktadır. Evet, ülkedeki çeşitli seçkin grupların büyük bir kısmı Paşinyan'a sırtını dönmüştür; fakat bu, söz konusu seçkinlerin tamamının Koçaryan'ı desteklediği anlamına da gelmemektedir. Özetle ülkedeki Paşinyan

Bu son seçim normal koşullarda gelişen bir seçim olmaktan ziyade daha çok Paşinyan için "güven oylaması" niteliği taşımaktadır.

karşıtlığına rağmen ne seçkinlerin ne de halkın çoğunluğu Koçaryan'ı desteklemiştir.

Ermenistan-Rusya İlişkileri

Paşinyan dışında Ermenistan toplumunun nabzını tutabilen bir diğer aktör Rusya'dır. Son dönemde Moskova'nın izlediği Ermenistan politikasını (ve/veya Güney Kafkasya politikası) tek kelimeyle özetlemek gerekirse bu, hiç şüphesiz "pragmatizm" olur. Bu bağlamda Rusya Ermenistan'da, genellikle düşünüldüğünden farklı olarak, belli şahsiyetler (politikacılar) üzerinden bir politika yürütmemektedir. Rusya için önemli olan husus, bölgedeki varlığını korumak ve olası ekonomik projelerden olabildiğince büyük pay almaktır. Nitekim son Dağlık Karabağ Savaşı ve akabinde yaşanan gelişmeler bunu açıkça göstermiştir. Bölgede ortaya çıkan yeni denkleme göre, sınırları açık ve komşularla barışçıl ilişkiler kurabilen bir Ermenistan, Rusya'nın lehine bir durumdur; çünkü hem Moskova hem Erivan, Ermenistan'ın 1990'lardan bu yana yürüttüğü dış politikanın devam edemeyeceğinin farkındadır. Burada tek çıkış, Ermenistan'ın ekonomik ilişkiler başta olmak üzere Azerbaycan ve Türkiye gibi bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini düzeltmesidir. Nitekim Bakü ve Ankara'nın "3+3 Platformu" da bunu amaçlamaktadır. Eğer Erivan buyönde adımlar

atmaya başlarsa Ermenistan bölgedeki önemli lojistik merkezlerinden biri hâline gelebilir. Rusya ise böyle bir Ermenistan'ı kendinden uzaklaştırmak yerine, bölgedeki yeni realiteyi göz önünde bulundurarak pastadan en büyük payı koparmaya çalışacaktır. Zira Rusya için önemli olan, bölgedeki varlığının tehdit edilmemesidir. Yoksa Rusya, genellikle düşünüldüğü gibi Ermenistan'ı yalnızlaştırmayı amaçlamamaktadır; kaldı ki güvenlik başta olmak üzere birçok alanda Ermenistan'ın kendisine olan bağımlılığının uzun bir süre daha devam edeceğini bilmektedir.

Bu bağlamda Kremlin -Koçaryan'la eski bağına rağmen- Ermenistan'daki son seçim sonuçlarından memnun görünmektedir. Rus parlamentosunun alt kanadı Duma'da Bağımsız Devletler Topluluğu Komitesi Başkanı Leonid Kalaşnikov yaptığı açıklamada, "Koçaryan önderliğindeki ittifak parlamentoda çoğunluğu kazansaydı bu, ek bir türbülans yaratacaktı." demiştir. Moskova ayrıca, Ermeni toplumunun desteklemediği aday (Koçaryan) konusunda fazla ısrar etmesi durumunda kendi itibarının da zarar göreceğinin farkındadır. Kaldı ki Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını ne Koçaryan ne de Paşinyan tehdit edilebilir; hatta Rusya için Paşinyan, Azerbaycan'la olan ilişkilerde

Koçaryan'dan daha elverişlidir; çünkü daha öngörülebilir bir isimdir. Koçaryan ise eskiden beri bütün siyasetini "savaşçı söylem" üzerine inşa eden bir aktördür. Bu noktada akla şöyle bir soru da gelebilir: "Eğer Paşinyan, Rusya'nın bölgedeki çıkarları için uygun bir isim ise nasıl olur da Koçaryan seçimin hemen öncesinde Rusya devlet medyasından yoğun bir destek almıştır?" Bu sorunun cevabı şudur: Rusya Koçaryan'a medya üzerinden destek vererek Paşinyan yönetimini daha "sadık" kılmaya çalışmaktadır.

Paşinyan her ne kadar parlamentodaki çoğunluğu elinde tutmaya devam etse de parlamentonun yapısı oldukça değişmiştir. Önceki dönemden farklı olarak yeni mecliste, Paşinyan yönetimi Koçaryan'ın kendisinin ve onu destekleyen partilerin sert muhalefetiyle

karşı karşıya kalacaktır; dolayısıyla bütün bunların farkında olan Paşinyan ister istemez Moskova ile iyi ilişkiler yürütmek zorunda kalacaktır. Nitekim son seçimi kazanır kazanmaz yaptığı ilk açıklamada, Rusya önderliğinde devam eden Avrasya Birliği ve Kolektif İşbirliği Anlaşması Örgütü gibi projelerle olan iş birliğinin daha da genişletileceğini belirtmiştir. Sonuç olarak, özellikle Rus medyasının sürekli dillendirmeyi sevdiği Ermenistan'ın Batı'ya kayması gibi bir durum söz konusu değildir. Bilakis Rusya bölgedeki varlığını arttırmaya devam etmektedir. Sadece yöntem değişmiştir. Özetlemek gerekirse, Rusya Güney Kafkasya'daki varlığını sürdürebilmek için bir taraftan Ermenistan'ın güvenlik sorunlarının çözümünü engellerken diğer taraftan da Ermenistan'ın güvenliğini sağlamaktadır.